

ZA PŮL HODINY JSME PO ŽELEZNÉ DRÁZE Z NEA-pole v Pompeji. Vyjdem z malého nádraží, jdem jen několik set kroků sadem živým — nikde posud známky hřbitova a smrti — vtom nás zastaví strážný voják, zaplatíme několik franků, tourniquet se otočí a jsme — v hrobě.

Tří až čtyř hodin potřebujeme, než projdem všemi hrobu chodbami — ulicemi. Kráčíme po obrovitém dláždění, zatačíme z ulice do ulice, vcházíme do zahrad, v nichž ani křovin ani ptáčat, navštěvujem domy, v nichž není obyvatelů, jídelny, kde není hostů, ložnice, v nichž není spáčů, opíráme se o sloupy chrámů, v nichž není bohů a není lidí, rozhlížíme se po náměstích pustých, němých, a není tu nikoho mimo nás, jedině náš krok duní tím tichem, jen někdy zašvihne dlouhá, šedá ještěrka kolem nohou našich, ale neubíhá, dívá se zvědavě a bez bázně, jako by se tázala, co že zde po půldruhém tisíciletí chtějí zase lidé.

A vysoko nad námi nebe modré, jasné a usmívavé, budící k bujnému, veselému jen životu, jako by ani neznalo smrti!

Zde teprv rozumíme historii. Nejen té titěrné lidské, nýbrž historii světové! Oné obryni, nazvané příroda, která dovede generaci sfouknout jako prášek lehýnký a města mžikem odhodit co rozbitý střep. Onomu obru, nazvanému čas, jenž zavěšen ve věčném nebi jakoby obrovské kývadlo houpne se sem a vzbudil tisíciletý život, a houpne se tam a vrhl tisíciletou smrt. Zde rozumíme onomu věčnému dítěti, nazvanému změna, jehož den je tisíc jar s myriadami květů a jehož sen je klidných tisíc zim.

Všude kolem v kraji příroda tak krásná, nevinná, jako dítě v kolébce. Stojíme tu na nevysokém pahrbku, povstalém kdysi z lávy — bůh ví, co už pod tím pahrbkem pohřbeno! Kolem

nás zříceniny velkého města, budovy vesměs skoro odkryté, beze střech a beze stropů, a kde přilehá k mrtvému městu živý venkov nebo kde ještě nesloupnuta, neodkopána kůra smrtná, je země vyšší města a na jejím povrchu zelenají se pole, zahrady a háje. Kdo by nevěděl, že zde mrtvé Pompeji, věřil by snad v odvěčnost těch přírodních zjevů a zatím je i strom i keř jen plísni, vykvétající na zříceninách a z trouchně. Měnivý jako sám kraj zdejší je ale také jeho lid, ten věří, že plíseň je životem již pevným, již zabezpečeným, zrovna nad výstražným Pompeji a pod stále soplícím Vesuvem zřizuje sobě sídla nová. Ano, krátce po velkém a osudném onom výbuchu zřízeno na témž místě a nad městem zasypaným bydlíště nové, trvalo zrovna jen čtyry staletí a Pompeji nové bylo zasypano jako Pompeji staré. A zapomenuto obou a kolem dokola — vzrůstají nová Pompeji.

As patnáct let před koncem svým bylo Pompeji varováno samou tou zhoubnou silou přírodní. Velké zemětřesení, jež as třetinu veřejných i soukromých budov zničilo, oznámilo, že duch ve Vesuvě spoutaný znovu se probouzí. Mělit' sopku již za vyhaslou, takže Spartakus s houfci svými v samém její kráteru se byl uhostil!

A přišel osudný den 24. srpna roku 79 po Kristu. Pompejané scházeli se v amfiteatru svém, aby se pobavili zápasem lvů a boji gladiátorův. Hry nebyly oznámeny jako jindy: „qua dies patientur“ — dovolí-li pohoda dne — nýbrž slíbena, že budou „sine ulla dilatione“ — na všecken způsob.

Byla dle našeho počtu, jak mladší Plinius naznačuje, jedna hodina s poledni, když náhle nad Vesuvem vznesl se mrak. „Nejvíc podoben pinii“, štíhlý co peň vyrůstající ze sopky, nahoře široce rozložený.

Mrak se rychle šířil. Najednou bylo zahaleno celé nebe. Tma houštila v noc, jen vulkanické blesky šlehalo vzduchem. Vtom propukl výbuch. Za řvoucích hromů vychrlil se přemocný proud žhavé lávy a spěchal k Herculanu, nesmírné oblaky dýmu snesly se na kraj, oblaky popele, strže dešťové a krupobití kamenných rapili bilo do Pompeji. Nastal hrůzný zmatek a outěk.

Málo se as lidí zachovalo. Spálených koster lidských na-

lezá se obrovská síla. Mnohý zhynul v dešti kamenů nebo zalknut sirnatým zápachem, padající popel ho obklopil, stal se jeho rakví a posud vidíme pohubené to tělo a hledíme na poslední jeho zápas v posledním okamžiku. Mnozí zhynuli, hledající útočiště v domech a sklepích, padající zříceniny je tam uzavřely, síra podusila nebo hlad umořil. Většina mřela na útěku, lidé i zvířata jsou pobiti vedle sebe. Vidíme v Diomedově domě pohřebiště osmnácti mrtvol, žen a krásně rostlých děvčat, jež zhynuly opřevše se o zeď a zahalivše sobě tvář, a u východu z domu zhynul domácí pán i s otrokem svým. Vidíme obrovité muže, jižto bránili se smrti zoufale a křečovitě rvali šat svůj. Nedaleko zas děvče tak čtrnáctileté, které oddaně uložilo se na zemi a pod hlavou si sepjalo ruce. Muž jiný hleděl sekyrou se prosekát skrz zeď a sklesnul, žena, ověšená šperkem, snažila se slabýma rukama zdržet pád stropu a byla zlomena. V jediném domě nalezeny třicet tři kostry. Všude nalezeny zbytky potravin a započaté práce, osud zasáhl právě do života rozproudujícího plně.

Na jednom místě nalezeny dvě kostry lidí, kteří se na rozloučenou byli obejmuli; kostry svědčily, že to mužský a ženská, zdravé čelisti pak, že to lidé mladí. Současné zemětřesení zlomilo sloupy a pádem jich pobilo lidi. V chodbě budovy jedné objevena kostra, kosti její byly ale roztahány a ohlodány; zároveň tu nalezena kostra psa, jenž přežil pána svého a — živil se jeho mrtvolou. Na místě, kde odbývány kvasy za mrtvé, přistižena celá společnost přátel — slavili mimoděk zároveň vlastní svůj kvas pohřební.

Tři strašné dny a noci trvala ta hrůzná bouř a spoušť, a když slunce konečně zase proniklo mraky, bylo Pompeji, ano bylo pět měst pohřbeno a pochováno pro víc než půl druhé tisíciletí.

Jak veselý a krásný život žili as zde v tom krásném kraji! „Hic habitat felicitas“ napsáno na jednom místě, mohlo stát ale po všech ulicích a po všech domech pyšné: „Zde bydlí štěstí“. V Pompeji nebyl nikdo tak chud, aby byl neměl co jíst, kde spát a čím se šatit. Pro každého byly zde lázně, jež mohl navštívit codenně, byla divadla bezplatná, a když žebrák

umřel, obdržel také svou zvláštní „ollu“, výklenek, do něhož postavena popelnice s popelem jeho. Bohatší zvali chudší k obědům svým a nejbohatší pořádali všem ostatním divadla. „Kdo mne nezve k obědu, surovcem jest“ — „Zdráv budiž, kdo mne volá k stolu svému“ a podobně psáno na stěnách veřejných co výzev těm, kdož něco měli.

Pompeji bylo bohaté. Stálo nad splavným Sarnem, mělo pěkný přístav mořský a obchod velmi výnosný až do Afriky. Sem šli bohatci římstí na odpočinek, zde se usazovali zámožní kupci egyptští a vyhlášení umělci řečtí. Parva Romae imago! Posud jako by zde sídlil duch veselý, a kráčíš-li ulicemi, i ty polozbořené stěny ještě se na tebe smějí. Ovšem, převzácných kras architektonických v ulici obyčejné nespatriš, krásný vnitřek domu platil také Pompejanům u příbytku víc než krásný jeho zevnějšek, avšak přec je posud radost chodit těmi ulicemi. Jsou rovny jako šňůra a v rovných úhlech se přetínají. Vyvýšené chodníky běží po obou stranách, občas položeny jsou do vozové cesty velké kameny, kvůli přechodu za deštivého počasí. Položeny jsou ale kameny ty do velkého, zrovna skalnatého dláždění tak, aby spřež a vůz neměly závady. Víc však než jeden dvoukolový vůz nemohl většinou ulic, kvůli stínu trochu úzkých, projet, výhybek bylo pořádku a vjížděl-li vozka do ulice, udeřil holí svou do kovové desky a zvuk její varoval vozy přicházející snad naproti. Zdi jsou skoro vesměs natřeny barevně, obyčejně červeně, a vzdor svým osudům a svému stáří barva posud neoslepla. Vchody do domů jsou někdy ozdobeny pěknými římsami, ano i sloupy. Před některými je posud kamenná lavice, na níž zasedli obyvatelé, aby se zabavili životem pouličním. Na přechetných místech vidíme otvory krámů, na mnohých jiných otvory hospod. Zde spatřujem venku ještě ty kruhy, k nimž si přivazovali koně své, a uvnitř zděná sedadla a po stěnách pořekadla a symboly těch, kteří zde zasedali a popíjeli „caldam“, nápoj svařený z vody, vína a medu. Každou chvíli přicházíme k nějaké veřejné kašně, nebo k prostému veřejnému oltářku nebo alespoň k namalovaným, naproti sobě se plazícím dvěma hadům (obraz „larů“ či skřítků). „Dvanáct bohů, Dianu, nejmilostivějšího a nejmocnějšího Joviše, ano i Venuši pompe-

janskou sobě rozhněvejž, kdo obraz pokazí nebo místo znečistí!“

Každé místo veřejné bylo Pompejanům besedou: všechny chrámy, jichž architektonika byla přímým opakem architektoniky budov soukromých a vylučujíc všechnu uzavřenost otvírala světu jakoby celé srdce své; forum, jehož portikus besedníky kryl i za deště, jehož soused ale, státní vězení — „zavírat se musí, to by bylo pěkné!“ — zároveň lidem příliš lenivým a lehkovážným dával včasnou výstrahu; thermy, či lázně, jichž úprava byla skutečně k neuvěření nádherná a krásná. Do lázní šel Pompejan alespoň jednou denně, zde se vypravovaly všechny noviny, zde předčítali básníci také své nejnovější plody. Ano zde — bavila se v lázních i různá pohlaví pospolitě. Teprv Hadrián zapověděl tuto zábavu v Římsku. Největší spousty lidstva shromažďovala ovšem divadla. Kryté Odeum bylo jen pro 1500 lidí, nekryté divadlo tragické ale pro 15.000 a amfiteatr venku za městem až pro 20.000.

Zdá se nám tu často, jako kdyby teprv včera byl se lid odtud vystěhoval, památky jeho bujného života zastavují nás při každém kroku. Snad nikde jinde není po všech stěnách tolik čmáranic, tolik rozmanitých grafitů jako zde. A i kdo byl čmáranicemi těmi už dopálen, dokázal to — jen novou zas čmáranicí a napsal na přeplněnou plochu: „O zdi, divím se ti, že odsouzena nést čmáraninu tolika rukou nejsi již ssutinou!“ A nápisy ty mluví o všem možném. Zde zvěstují, že „vítězný Herakles, syn Zevsův, bydlí v domě tomto, do něhož tedy nic zlého nesmí“, tam odporučuje jakási paní „Sema se svými — dětmi“ jistého kandidáta na aedilství a ještě jinde vyzývají se „všichni spáči“ (dormientes universi), ano i všichni ti, kteří „pozdě do noci popíjejí“ (seribibi), aby najisto dostavili se k volbám. Nejvíc ale je nápisů obsahu milostného — ti Pompejané museli strašně mnoho milovat!

Také však zde potvrzuje se zas pravidlo, že každý milující je trochu hloupý, nebo alespoň — ne příliš vtipný. Čtete:

„Blaze každému, kdo miluje! Proklet budiž, kdo sporý je v lásce, neb kdo zas k lásce nutí toho, kterému se nechce. Všiměj sobě šťastných, však kletba tobě, Martie, opanuje-li tě jen pouhý chtíč po penězích!“

„Kdož chce lásce bránit, ať raději svazuje vítr a přikáže pramenu, aby se netemenil!“

„Přikaz mně, bych umřel, nenuť mne, bych žil bez tebe, za smrt ti budu vděčen!“

„Venuši zlomím žebra a boky jí zmodřím! Může-li mně milá má srdce z prsou vyrvat, proč bych nemohl já bohyni roztlouci alespoň hlavu!“

„Kdo mně svede děvče mé, toho nechť umoří láska v samotách pustých hor!“

„Jakpak může být hodným člověkem, kdo nemiluje ženy!“

A také udavačství proplítá se tím: „Tenimus, tenimus, res certa Romula hic cum Staphylo moratur“ — víme to, víme to, že tady mívá Romula se Staphylem rendezvous! —

Za to, že život veřejný byl tak náruživě čilý, byl zas život domácí řekl bych mnohem „domácnější“ než náš. Obydlí dávných těch obyvatelů zdejších je toho svědkem nejlepším. Před objevením Herculana a Pompeji neměli jsme pravého, ba skoro žádného ponětí o tom, jak vypadala taková starověká, o b č a n s k á budova normálně.

Prostora, na níž dům stál, byla obehnána čtyřmi slepými zdmi, do nichž jedné upraven vchod. Ulice byla domu jen „cestou, která běží kolem vchodu“, pěkné fasády dbáno tuze málo, skoro nic, ani domovní dvěře (vyjma jediný případ v celém městě) neodvíraly se do ulice, nýbrž dovnitř. Oken do ulic nebylo vůbec, leda až nahoře v prvním patře, kde bydlívali nájemníci. Nebylť prostředně zámožný Pompejan v bytelných svých choutkách přec jen žádným Angličanem, město mělo mnoho obchodníků a mohl-li pompejanský domácí pán, pronajal v přízemí krám a v prvním patře rád nějaký byt.

Je dosti těžko vyznačit krátce rozdíl mezi občanskou budovou moderní a tou starověkou. Novověký stavitel provádí své myšlenky sice spíš do výše, starověký pak do šíře, tomuto je půdorys věcí hlavní, nemůžem ale přece vzít to za rozdíl platný. Také tenkrát nebylo vždy jen pouhé přízemí, často hnali budovu výš, pokud zdi, dle obyčeje slabé, vydržely; a ani tenkrát neplýtváno se zase půdou, naopak! Na ploše, na které by stavitel moderní způsobil jen as deset jizb, chodeb,

komor atd., byl by architekt starověký upravil třeba i třikrát větší počet obydlených prostor — v tom, v parcelování je rozdíl hlavní a základní. Ve většině těch starobylých světniček nedovedli bychom se ani pohybovat — zdá se, že na malých domech pompejanských vzali sobě vzor k našim „domkům dělnickým“ v městech a „hlídačským“ na železných drahách. Arciže byla rodina tenkrát víc na nekrytém dvoře nebo v zahrádce než v jizbě, jenže dvorek přec není všude, v chudších domech že není ani památky po něm.

Vešels dveřmi a byls v předsíni — a bychom nebrali víc tedy budovy nejchudší. Mosaikové „salve“ tě uvítalo nebo „cave canem“ ti dalo výstrahu. „Ostiarius“ — náš portýr — šel, aby tě ohlásil pánu svému. Pak jsi směl do přední části budovy. Sestávalať budova z části přední a zadní, co do úpravy sobě vcelku podobných. V přední souvisel obyvatel ještě se životem mimorodinným, přijímal návštěvy, dával v tricliniu hostiny. Také tato „triclinia“ — nazvaná tak od tří, obyčejně vyzděných pohovek kolem — nebyla větší než asi pro devět hostů, zcela podle pravidla: „nejlíp mít hostů ne míň než je Grácií (3) a ne víc než je Mus (9)“. V části zadní sídlila rodina a zde byla také drobná „cubicula“, ložnice s ložemi zděnými nebo dřevěnými, také ale zhotovenými z bronzu nebo slonové kosti. Za domem pak bývala zahrada s pěknými sochami a velmi souměrně upravenými záhony, obloženými cihlami. Kde byla zahrada příliš malá, přimalovali si ještě kus přírody, stromy, květiny a keře na zeď. Jizby v prvním patře bývaly také jídelnami, pak pracovnami a byty otroků. Po celém domě běžely nahoru dolů roury s vodou, jížto ochlazovali si vzduch kdykoli. A jsou i příklady známy, že raděj než nad přízemí, stavěli sobě bohatci patro pod zem, kvůli zimě a zas horku.

Ale cokoli zde uvnitř domu spatřujem zbytků minulých dob, vše dýše duchem řeckým. Každá zde nalezená věc svědčí o krasochuti klasicky vytríbené. Arciže nejsou snad nalezené zde sochy veskrz plody umělců geniálních, ale i nejmenší nářadí svědčí o pěkné myšlence, průmysl tehdejší byl průmyslem vskutku umělecky prodchnutým. I malá hlíněná lampička

i vysoký bronzový kandelábr, i mramorový stůl i slonová jehlice do vlasů, vše kypí nápadem a zdarem. A není také jediné takřka stěny uvnitř, aby nebyla pokryta malbami.

Svědčí-li pak pověstná velká „bitva Alexandrova“, nalezená v „casa del gran Musaico“, o nesmírné výši, na kterou se povzneslo tenkrát umění mosaikové, jsou nám nástěnní malby pompejanské již pravou rozkoší. Co nalezeno v Herculanu a zde v Pompeji, je jediné, co vůbec nás poučuje o malbě starořecké, a musíme se přiznat, že vyžaduje to naší úcty.

Nejsou to moderní, tak hluboce myšlené naše komposice, ale jako měli pravý smysl pro plastiku, měli jej také pro malebnost. Obrazy zdejší jsou vždy uměleckým celkem, jich barva je vždy jen skvostně živoucí, nikdy sprostě křiklava, třeba by růžový genius byl namalován doprostřed velké černé plochy. Ovšem zde není hloubka barvy a rozmanitost odstínování jako na našich obrazech olejových, ale všude je kypící život a vřelý oheň. Všude je výrazuplná tvář, výmluvné oko a tělo propracované co nejplastičtěji.*)

Máme zde krajinomalbu, historii, žánr, vše! Mythos a klasická poesie dodávaly ovšem většinu podnětů. Nejčastěji spatřujeme Venuši, „Venus Pompejana“ byla vůbec oblíbená, třeba i (jako v lupanarech) co „Venus meretricia“. Scény z homérských zpěvů jsou přehojny. Po zdech triclinií namalovány „Hóry“, jinde zas, jako v proslavené jimi „casa delle danzatrici“, překrásné tanečnice. Bakchus se svým průvodem, Bakchus po vítězství svém v Indii, Narcis nad pramenem, Ariadna opuštěná Theseem, Venuše s Adonidem jsou tu v sterých variantech. Amoret je všude plno, buď tančí v medailonech nebo hraje tu na rozmanité nástroje, nebo slouží i k obrazům žánrovým, truhlář, šijí střevíce atd. Někde naznačuje svitek papíru, kalamář atp., že zde byla písárna, jinde zas koroptev, vykuchaný zajíc, vejce, fíky a jiné ovoce, že tu někdejší kuchyně nebo spížárna. Humoru dost, a zdravý humor! Bakchantky v nejrozmanitějších svých funkcích co sklepnice, trpaslík, před nímž opice tančí, Mars a Venuše

*) Kdo by chtěl čísti o umělecké a materiální stránce maleb pompejanských, doporučuji mu spis Overbeckův: „Pompeji“.

v obejmutí jako podnes, Amor hrající na flautu a přímo opilému Herculovi do ucha. Nejkomičtější je ale Leda nad hnízdem plným dětí, vylezlých z vajec. Tyndareos stojí vedle jako nějaký starořecký sv. Josef a dívá se na to nadělení.

Nesmírné poklady starobylých maleb a náradí antického byly zde již objeveny a odtud odklizeny. Třeba by předměty čistě umělecké skoro vesměs svědčily jen době jedné, Neronově, jsou zato výrobky uměleckého průmyslu ve své způsobě pravým a dokonalým květem veškerého ducha antického, nasyceného, veskrz vzdělaného dlouho již působivším uměním plastickým. Vše, co by z toho zde v městě a pod širým nebem či jakýmkoli jiným způsobem mohlo dojít zkázy, šetrně a opatrně odváží se do musea neapolského, pilkami odřezávají se obrazy a sestavují v bohatou již galerii, náradí se skládá v systematickou sbírku, již nyní číslý přebohatou. Je to prozatím jediná možná cesta, ačkoli roztroušeny po museích celého světa nesmírně by osvěžily průmysl veškerý. V novější době neviděli jsme výrobku na př. bižuterního, ať již francouzského neb jiného, abychom lepších vzorků a pravzorů nebyli našli ve sbírce pompejanské.

Velmi mnoho bylo zhubeno surovostí a neznalostí, mnoho odcizeno, ještě víc snad se ale nalezne dále. Pohrobní historie Pompeji je prapodivna. Až do roku 1748 bylo zapomenuto, teprv náhodou a teprv třicet let po prvním dotknutí se rovněž zapomenutého Herculana počali zase všimnat sobě města zasypaného. Ano, v šestnáctém věku byla voda ze Sarna vedena k Torre dell' Anunziata průlivem podzemním, který šel zrovna středem města; nalezeny přitom budovy, na nich nápisy atd., přec sobě toho všeho nevšimnuto dál. Když konečně započato s vykopáváním, dělo se vše velmi pomalu a velmi nedbale. Spíš se loupežilo než objevovalo. Sochy, skvosty a peníze odnášeny, obrazy se odlupovaly, pak zas každou budovu pěkně znovu zasypali, aby nebylo potřebí teprv rum odvážet příliš daleko. Byla doba — a tenkrát již v l á d a vykopávání celé řídila — kdy tu pod dozorem jediného kaprála nepracovalo víc než čtyři vojáci!

Je známo, že když císař Josef II. navštívil svého švakra, osmnáctiletého krále Ferdinanda, také práce v Pompeji pod-

niknuté sobě prohlížel — „ne třicet“, zvolal, „tři tisíce dělníků měli byste postavit k dílu, nad něž není teď v celém světě důležitějšího!“ A jak se kopalo! Zpráva jistá praví: „Bylo panu Camillovi Padernimu (a ten byl ředitelem musea!) poručeno, aby neopovážil se více stloukat obrazy se stěn, kdykoli se mu zlíbí, neboť král zvěděl s hrůzou, že síla obrazů byla (co zbytečna) rozbita“. A dřív bylo snad různě za všech století, nejvíc as hned po zasypání města, zde hrabáno a kopáno od loupeživých jednotlivců pouze za tím účelem, aby se dopídili alespoň části pokladů, jichž zbylo pod vulkanickou pokrývkou z bohatého Pompeji. Ku podivu málo se tu nyní nalezá peněz a klenotů.

Konečně již ty na vědě a na zemi páchané vraždy volaly do nebe, italský národ celý, ano celý svět zasazoval se, aby se věc zlepšila. Zvláště nyní, kdy národ svoboden a sjednocen, jde vše rázně kupředu. Přestaly ty hračky královské, přestalo také již to pojmenování vykopávaných budov podle krále pruského, králové anglické, vévody toskanského atd., práce se děje ve jmenu rozumu a rozum nyní pojmenovává výtěžky. Kus po kuse vyvstává město z hrobu — ovšem zřícenina: svrchní, kdys nejvíc dřevěná patra jsou skoro vesměs zničena, přízemí je málokde ještě kryto stropem. Posud odkryli as třetinu města, řízení je nyní obezřelé, pracovních sil dost, také pomůcek, založena na př. zvláštní koňská dráha na odvážení vykopané země.

Již sto dvacet let trvá zde kopání, a kdyby šlo jak do nedávna, trvalo by ještě po čtyry století. Arci máme již nyní tušení celé formy, dle nalezeného dovedou naši starožitníci rekonstruovat obraz celého starověkého města i bývalého jeho života, jako dovedl Buffon z jediné kosti již určit celého tvora předpotopního.

Ještě jen málo let a Pompeji slaví své vzkříšení. Avšak není to pravda, že po vzkříšení je tělo krásnější! Jako z hrobu vyndaná mrtvola bude tu ležet město v slunci. A pak nastane rozklad. Krásné v skutečnosti nebe jižní Italie má i své doby nepěkné. Přicházejí deště, které způsobují záplavy, jichž vody ženou se ulicemi jakoby dávným řečištěm, podemílají zdi a převrhují budovy. Přicházejí doby zimné, kdy se s nebe zřítí

spousty vlhkého sněhu; vlhkost vniká do kamení, sebe lehčí mráz roztrhne mramor, mnohem dřív nabučí a spadne obmítka, obraz, římsa. A „mrtvé město“ bude městem zetlelým.

Zakrátko bude rozvalina vedle rozvaliny, slunce a déšť budou dále prát do těch mrtvých kup, zetlelé město obrátí se znenáhla v prach, a kdykoli přeletí vítr z Apennin nebo zalehne sem bouř z blízkého moře, roznese prach na vše strany.

Takové jsou kroky historie světové!